

Бојана ПОПАДИЋ*

РЕГАНОВА ПОЛИТИКА ХЛАДНОГ РАТА И ПОЛИТИКА „НОВОГ МИШЉЕЊА“ ГОРБАЧОВА

I

Историја је свједок како политика и будућност једне земље често могу зависити од једног човјека који се налази на њеном челу. Исход цијеле једне нације, а самим тим и других људи, може се налазити у рукама само једног човјека. Питање је да ли су то специфичне околности које омогућавају једном човјеку извјесну политику и начин вођења државе у једном смјеру, односно да ли снага једног човјека може да буде до те мјере велика да одлучи о животима милиона људи? Да ли је индивидуална снага та која може да прекине ток дуговјековног начина функционисања држава и поведе у потпуно другачије, прогресивније размишљање и потпуно ново доба за државу, као што је то било за вријеме Ришелјеа? Да ли је та снага заправо она која може да подстакне у људима оно најнехуманије које им даје за право осјећај супериорности у односу на слабије, а у исто вријеме понизности и послушности према тој снази са врха пирамиде, као што је то учинио Хитлер својим пратиоцима? У којем је то тренутку једна индивидуа јача од милиона других индивидуа заједно? Гедис у својој књизи *Хладни рат* каже:

„Ко може предвидјети каква ће необична комбинација изазвати да неколицина појединаца дође у ситуацију да обликује велике догађаје и тако постане предмет пажње историчара?“¹

Роналд Реган² и Михаил Горбачов³ били су те снаге које су осамдесетих година водиле двије највеће свјетске силе, два блока око којих

* Ауторка је студент треће године Факултета политичких наука у Подгорици – смјер Међународни односи.

¹ Џон Луис Гедис- *Хладни рат, Ми данас знамо*, СЛЮ 2003, поглавље Нова историја хладног рата: први утисци, VII стр. 426.

² Роналд Вилсон Реган, рођен 6. фебруара 1911. у држави Илиноис, умро 5. јуна 2004, био је гувернер Калифорније од 1967. до 1975, а затим и 40. председник САД у периоду 1981-1989. Наслиједио га је Џорџ В. Буш.

³ Михаил Сергејевич Горбачов, рођен 2. марта 1931. у Украјини, последњи је предсе-

су се окупиле друге државе у свијету. Два лидера који су окончали дугогодишње трајање Хладног рата, а самим тим, могло би се рећи, одлучили о будућности како својих држава тако и о будућности човјечанства.

Насљеђе које су ови лидери добили- САД које су тежиле да буду водећа сила у свијету а истовремено и да воде политику изолационизма, СССР који је покушавао да парира ако не и преузме вођство од САД-а и очува комунистичку идеологију и то под пријетњом уништења и распада државе- као и императив за успостављање нове епохе у свијету у којем ће владати мир, за ова два лидера био је тежак задатак. Њихов сукоб односно сарадња био је одлучујући.

II

Реган је био врло противурјечна личност. На мјесто председника ступио је у 69. години живота и самим тим био најстарији изабрани председник у историји америчког председништва, а био човјек са изузетном младалачком енергијом и шармом. Пријатељски настројен, лично помагао људима које није познавао, а опет био толико дистанциран да га ни његови највећи пријатељи нијесу могли схватити. Био је личност која је остала позната по својим духовитим изјавама⁴ којима је плијенио и очаравао, од којих су неке означене као генијалне које може смислити само човјек високих интелектуалних и образовних способности, а с друге стране знао је своје сараднике оставити без текста када би поставио питање које се односи на економију или спољну политику државе чиме би показао колико је неупућен и незаинтересован. Његова особена противурјечност највише се огледала у његовом вођењу политике, посебно спољне. Дошавши на мјесто председника поставио је себи за задатак да побољша економску ситуацију у САД на начин што ће увести мјере дерегулације тржишта и драстичног смањења пореза. Међутим, то је довело само до контраефекта, „кад је Реганов мандат завршио 1989. Сједињене су се Државе у једној деценији претвориле из највећег свјетског зајмодавца у највећег свјетског дужника“⁵. Како Калвокорези каже, лоша економска и социјална политика угрозила је самопоуздање које је Реган усадио Американцима преко војне моћи и реторике. Јер Реган је настојао да увећа војну моћ Америке и да она и

дник СССР-а од 1985. до његовог распада 1991, када је председник Русије постао Борис Јељцин.

⁴ Реган је једном приликом изјавио, што је остало запамћено као интересантна доскочица у економији: „Не бринем много за дефицит- довољно је велики да се сам о себи брине“. (Пол Џонсон, *Историја америчког народа*, Књига- комерц, Београд 2003, стр. 831).

⁵ Peter Calvocoressi *Svjetska politika nakon 1945*, Nakladni zavod, Globus, Zagreb 2003, str. 83.

даље буде највећа војна сила у свијету. Америку је видио као најснажнију силу за одржање мира на планети, а војно јачање би јој управо то и обезбиједило.

Ипак, главни циљ повећавања војног буџета био је адекватно одговорити на ескалацију Хладног рата, тј. супротставити се агресивној совјетској политици у Трећем свијету. Реганова спољна политика састојала се у пружању помоћи антикомунистичким снагама како би државе изашле из круга совјетских интереса. То је тактика пружања помоћи, како то каже Кисинџер, непријатељима својег непријатеља, по узору на Ришелјеа. САД су пружале подршку антикомунистичким снагама у Авганистану, револуционарном покрету *Солидарност* у Пољској, револуционарима у Етиопији и Анголи. Затим 1983. слиједи њихово спрјечавање ширења комунизма на карипско острво Гренада, чија је комунистичка влада била повезана са Кубом, јер је то било схваћено као угрожавање америчких стратешких интереса. Влада је срушена оружаним путем, што је први пут да је оружјем срушен комунистички режим, па се овај догађај тумачи као пораз СССР-а у Хладном рату и представља прекретницу у Регановом мандату. Посебна занимљивост представља долазак на власт сандиниста у Никарагви који су успоставили контакт са комунистима на Куби, а самим тим и у Москви, што је Реган протумаčio као план да се комунистичка револуција преко Централне Америке прошири на јужне америчке границе. Из страха Реган је преузео иницијативу подучавања и опремања антисандинистичких снага и минирања никарагванских лука.

Чини се да је из страха Америка иницирала многе акције против рушења комунистичких снага у свијету и самим тим спријечила комунистичку револуцију. Ово дјеловање подсјећа на политику британског изолационизма поводом дешавања у Европи почетком XIX вијека. Наиме, Британија је из страха за безбједност сопствене државе улазила у савезе са слабијим државама које су биле у сукобу са оним јачим, како би спријечила доминацију једне државе - силе. Одбијање склапања трајних савеза са државама водило је британској независности у дјеловању јер није било обавеза према другим државама, а тиме ни могућност потенцијалног напада на њу ни било каквих неповољности од стране савеза непријатеља. А све то из страха за будућност своје државе и тежње да се очува постојеће стање. Исто тако, Сједињене Државе из страха за сопствену безбједност предузимају низ акција како би спријечиле могуће штете, односно преплављење комунизмом и, по њиховом схватању, слабење државе.

Највећа контрадикција у Регановом вођењу политике била је у опхођењу према Совјетском Савезу. У њему лежи и кључ Реганове политике Хладног рата. Реганови говори остали су чувени по карак-

терисању СССР-а као „царства зла“. На својој првој конференцији за штампу Реган је назвао СССР царством које је спремно учинити сваки злочин, лагати, варати, само да оствари своје циљеве.⁶ Кисинџер објашњава: „Реган је оправдао нужност супротстављања совјетској експанзионистичкој политици оштром реториком“.⁷ Он је био одлучан у жељи да увјери амерички народ како се у међународним односима мора знати ко је добитник, а ко губитник.

Са друге стране, посебно доласком Горбачова на власт, тежио је сарадњи двију сила, што је дочекано са симпатијама у америчким круговима, с обзиром на то да преговори нијесу одржани од времена детанта. Реган је поставио тезу о могућности прихватања од стране Совјета идеолошке трансформације у коју је истински вјеровао. Сматрао је за своју дужност да убиједи Горбачова и остале комунистичке лидере у неисправност комунистичке идеологије, која је крива за њихову заосталост у стварању демократије и заостајање за демократским државама свијета. Тежио је да их убиједи у то да чим они промијене своја убјеђења, настаће раздобље помирења. Кључну улогу у томе имало би питање људских права, које би представљало средство које ће срушити комунизам и демократизовати Совјетски Савез, а самим тим и довести до мира у свијету. Занимљиво је да Кисинџер говори како Реган и његови сарадници нијесу тежили поступном побољшању односа, већ постизању коначног, обострано прихватљивог рјешења. У корист таквих ставова наводе се маштања Регана да поведе Михаила Горбачова на турнеју по САД како би га упознао са животом просјечног Американца и показао му „како је дивно живјети у Америци“⁸. Примјетила бих да се Кисинџер, као амерички министар спољних послова, вођен у неку руку, у овом случају, пристрасношћу, служи типичном наивном америчком политиком којом, можда и сам вођен идеалима, покушава да прикаже што јачу слику исправности идеологије САД на штету комунистичке идеологије. Чињеница је да се у борби ових двију идеологија америчка, базирана на промовисању људских права, показала као исправна, али у својој спољној политици није се либила коришћења разних тактика како би очувала моћ и интегритет доминатне силе.

Вјештина коју је Реган показао у промовисању односа који ће водити свјетском миру и окончању Хладног рата је несумљива, но чини се да понеки његови потези личе на политику Наполеона III у Француској који је, ненамјерно, својим недефинисаним циљевима и непроми-

⁶ Kisinđer- *Diplomatija*, Golden marketing, Zagreb 2000; Poglavlje: Kraj hladnog rata: Reagan i Gorbačov, str. 717.

⁷ Kisinđer, *ibid*, str. 717.

⁸ Kisinđer, *ibid*, str. 721.

шљеним потезима подуприједио промјене односа у Европи. Тежећи да спријечи уједињење Њемачке, вукао је потезе који су управо водили ка томе!⁹ На сличан начин Реган је одлучио да ојача америчку војну моћ на начин што ће научници усавршити стратешка одбрамбена средства како би постојеће нуклеарно оружје постало немоћно и застарјело. То би ослабило совјетски статус суперсиле јер је постојећи нукларни арсенал био темељ тог статуса. Самим тим би дошло до попуштања односа и завршетка Хладног рата. У поређењу ове двије личности (Наполеона III и Регана) чини се да је Наполеона III, за разлику од Регана, тјерао малер, па су његови случајни потези водили штети по његову државу. Ипак, није јасно колико је Реганова доктрина „стратешке одбрамбене иницијативе“ (СДИ) била унапријед прорачуната, с обзиром на то да Реган није био у стању да ријешити много мање проблеме од уништења човјечанства, а који су постојали у његовој земљи. На примјер, све већим ширењем АИДС-а здравље америчке популације је бивало све угроженије, а Реган је игноришући проблем стопирао финансијска средства којима се болест могла зауставити, због чега га у америчким хомосексуалним круговима данас сматрају монструмом једнаким Хитлеру.

Његову повремену неспособност да протумачи и одреагује адекватно на дешавања потврђује и један његов говор којим је покушао да охрабри америчку нацију промовишући пјесму *Born in the U.S.A.* Бруса Спрингстина, а која у ствари говори о лошем животу Американаца који се шаљу у непознату земљу са оружјем у рукама како би убили жутог човјека и остатак свог живота се труде да то прикрију од самих себе. Каква иронија! Ово је само један од доказа да су политички лидери спремни на коришћење било какве пропаганде како би демагогизирали народ који воде, а да притом и не знају шта у ствари користе као метод, јер то није ни битно, битно је само стопити људе у масу. Историја је препуна ироније-доказ за то је још један примјер: Мусолинијева жена била је Јеврејка!

Што се тиче нуклеарног оружја, које је главни и пресуђујући фактор у Хладном рату, било је потребно предузети нешто поводом њега јер је оно служило у сврху застрашивања противника, а и пријетило је нестанку човјечанства. Тако су донијете двије стратешке одлуке које су доста придонијеле завршетку Хладног рата: размијештање америчких ракета средњег домета у Европи под окриљем НАТО-а и америчко прихватање већ поменути Стратешке одбрамбене иницијативе (СДИ).¹⁰ Оружје средњег домета створено је како би се направила противтежа

⁹ Наполеон III помогао је устанак Пијемонта против аустријске власти чиме је Аустрија, као један од два главна претендента на њемачки престо, ослабљена, а самим тим ојачана друга- Пруска која је и повела уједињење и искључила из њега Аустрију.

¹⁰ Кисинџер, *ибид*, стр. 726.

великом броју совјетских ракета (СС-20) које су са совјетске територије могле досећи све циљеве у Европи. Маргарет Тачер је предложила да се америчке крстареће ракете СС-20 распореде у Британији. Реган се и иначе угледао на Тачерову по питању унутрашње политике - смањења улоге и величине државе кампањом за субијање трошкова и опорезивања.¹¹ На тај начин одбрана Европе и Сједињених Држава су повезане. Тадашњи генерални секретар Комунистичке партије СССР-а, Брежњев, а касније и његов наследник Андропов, жестоко су се супроставили размјештању ракета, тако да су Совјети подстакли масовне демонстрације у европским земљама како би се сконцентрисало на разоружавање, а не на даље јачање војне силе и размјештање ракета. Реган је на то изнио понуду повлачења америчких ракета средњег домета у замјену за совјетске ракете СС-20. Совјети су одбили било какве преговоре, на шта је стационарање ракета настављено. Очигледно је да се Совјети нијесу хтјели одрећи свог оружја, иако је оно значило попуштање у односима, и коначно почетак разоружавања. Да Реган затим није изнио нову војну доктрину *Стратешке одбрамбене иницијативе*, могуће је да би се односи замрзли на постојећем нивоу, па чак и погоршали, јер ниједна страна није била вољна да прва попусти. СДИ, касније позната као „Рат звијезда“, нагјерала је Совјете да схвате да би даља трка у наоружању довела земљу у банкрот и тиме стратешки ојачала САД. Реганова СДИ била је начин за избјегавање нуклеарног рата, а исто тако и јачање САД као војне силе. Јер иако је градио пацифистичку визију свијета, био је предсједник САД које су се највише залагале за јачање америчке војне снаге.

Горбачов је био личност са којом је Реган желио да сарађује. На састанку у Рејкјавику, 1986, двојица лидера су се договорили да у периоду од слједећих пет година смање све стратешке снаге за 50 посто, као и да у наредних десет година униште све балистичке ракете. Велике силе Велика Британија, Кина, Француска, су се бојале оваквог договора јер би у том случају морале и саме одустати од изградње сопственог оружја у које су уложиле толико средстава. На њихову срећу, договор је пропао. Ипак, убрзо затим радило се на 50-постотном смањењу стратешких снага, као и на склапању споразума о уништењу америчких и совјетских ракета кратког и средњег домета у Европи. Питање је да ли би Реганова политика пацифизма толико давала резултате да совјетски Савез није био у фази пропадања. У сваком случају, била је одлучујућа. Он је свој циљ постигао - смањено је нуклеарно наоружање, а истовремено су САД ојачале своју моћ и вођство. Америчка идеологија савладала је „злу“ идеологију комунизма.

¹¹ Пол Џонсон, *Историја америчког народа*, Књига- комерц, Београд 2003, стр. 836.

III

„Све до Горбачова ниједан совјетски лидер није био у потпуности спреман да уништи Стаљиново структурно наслеђе. То нам говори много јер је, када је оно нестало, с њим нестало и Хладни рат и, на крају, сам Совјетски Савез.“¹²

Михаила Горбачова различито посматрају људи у бившем Совјетском Савезу, и сви они ван њега. Запад га је доживљавао као неког кога треба покушати одржати на власти, јер са било којим другим политичаром било би теже сарађивати. Вашингтон је био увјерен да је он партнер без којег нови свјетски поредак не може бити остварен. Међутим, иако прозван „човјеком деценије“ од стране Запада, иако добитник Нобелове награде за мир, људи у Совјетском Савезу су га доживљавали другачије. То су потврдили избори за предсједника Русије 1991. године, када је умјесто њега подржан Борис Јељцин. За будуће генерације Горбачов је остао кривац за распад СССР-а и пропаст комунизма. Ја сматрам да је он био само преломна тачка у већ економски пропалој и сиромашној земљи која је личила на велико Потемкиново село које је морало пући свакако. Он се први одважио да прекине скоро вјековну традицију државног застрашивања и заташкавања сиромаштва и биједи. Зато су се непогодности првог таласа побољшања морале су се сломити о њему. Он је био жртвени јарац зарад уништења Стаљиновог наслеђа.

Кисинџер у својој *Дипломатији* каже:

„Без обзира на свој коначни пораз, заслуга Горбачова је његова спремност да се суочи са тешким изазовима који су стајали пред Совјетским Савезом.“¹³

Преузимањем власти Горбачов је преузео и институционалне, политичке и економске проблеме у којима се држава налазила и који су водили управо њеном распаду. Он је само са пар добрих одлука и пар грешака то поспјијешио. Горбачов је покушао да спроведе реформе, и плански оне су имале два елемента: *перестројку*- реструктурирање друштва, и *гласност*- политичку либерализацију, како би се повратила наклоност интелигенције која је дуго била занемаривана. „Првим основним законом о привредној реформи 1987. почео је процес децентрализације, дерегулације цијена и финансијског награђивања подuzeћа.“¹⁴ Међутим, привредне реформе нијесу успјеле јер су жеље за одржањем *statusa quo* биле јаче. Јер разне институције које су биле задужене за надзирање,

¹² Гедис, *ибид*, стр. 427.

¹³ Кисинџер, *ибид*, стр. 738.

¹⁴ Calvocoressi, *ибид*, стр. 87.

склапале су споразуме са онима које су требале надзирати. Споразуми бирократије како би се преварила централна власт и створила илузија напретка земље, како то објашњава Кисинџер. Горбачовљева грешка била је у томе што иако свјестан пропадања *перестројке*, није имао довољно идеја да је спаси.

Што се политичке либерализације тиче, реформе нијесу укључивале смањивање извршне власти у центру. Чистке у партији су настављене, а Комунистичка партија је, иако су пружене шансе за стварање других партија, остала главна и водећа. Главна унутрашња политика Горбачова темељила се на сљедећем: он је тежио да препороди земљу и врати јој статус, у правом смислу, једне од водећих сила у свијету, али полазио је од тога да се реформисана Комунистичка партија СССР-а може назвати предводником совјетског друштва у модерно доба. Није схватио да је проблем био у самој комунистичкој идеологији и да у модерну еру његова велика земља не може ући као држава у којој једна партија регулише комплетан живот, а неистомисљеници се шаљу у Сибир. „Комунисти се нису могли претворити у демократе јер су морали у потпуности одбацити комунизам.“¹⁵ Горбачов је истински вјеровао да ће се свијет претворити у један комунистички систем који ће предводити Совјети.

Док је у унутрашњости земље избијао хаос због противурјечности система, на спољном плану није било нимало другачије. С обзиром на то да дугогодишњи идеолошки совјетски савезник Кина није показивала интерес за преговоре о контроли наоружања, Горбачов је иницирао преговоре како би побољшао односе између двије земље. Кина је на то одговорила постављањем три тешка услова: окончање вијетнамске окупације Камбоџе, повлачење совјетских трупа из Авганистана, повлачење совјетских трупа са кинеско-совјетске границе.¹⁶ Горбачовљев апел на стаљинистичког вођу Њемачке Демократске Републике да се покрену реформе у земљи нијесу ухватиле коријена јер је ускоро срушен Берлински зид, а недуго затим дошло је и до распада Варшавског пакта.

Погубно за спољну политику СССР-а било је стање у источноевропским државама. Дисиденство које се појављивало у овим државама прерасло је у сепаратизам. Горбачовљевом одлуком да се појача либерализација земље и одбацавањем Брежњевљеве доктрине (која је Совјетима давала право интервенције у земљама Источне Европе), отворен је пут за отцјепљење источноевропских земаља од Совјетског Савеза. Те земље су се под унутрашњим притиском окренуле националној политици, што је аутоматски значило независност. На тај начин су и јачали захтјеви за демократизацију земље.

¹⁵ Кисинџер, *ибид*, стр. 745.

¹⁶ Кисинџер, *ибид*, стр. 743.

Изазов за Горбачова био је однос са Сједињеним Државама. Како је то и сам рекао након једног заједничког састанка:

*„У данашње доба ријеч је не само о конфронтацији двају друштвених система већ о избору између опстанка и узајамног уништења.“*¹⁷

Увидјевши да дотадашња совјетска политика није водила стабилности већ, напротив, затезању односа и управо пријетњи узајамног уништења, Горбачов почиње преиспитивање и редефинисање совјетске спољне политике према САД-у. То је значило потпуно одбацивање марксистичко-лењинистичке идеологије и проглашење мирољубиве коегзистенције. Он 1987. проглашава политику „новог мишљења“, чиме је потпуно преокренуо дотадашњу традицију и наговјестио ново доба у односима двају супротстављених блокова. Сусрет два лидера, Регана и Горбачова, спремних за сарадњу са јасно дефинисаним циљем свјетске стабилности, догодио се у право вријеме. Са разликом што се у сопственим државама првом одала почаст коју је заслужио, а други је обиљежен као издајник.

Истина је да се у самом почетку сарадње Горбачов користио методама које су биле традиционалне у претходном периоду, јер је био суочен са огромним бројем проблема: односи са западним демократским земљама, односи са Кином, проблеми у источно-европским земљама, трка у наоружању и заостајање домаће пољопривреде и политичког система.¹⁸ Али, након састанка у Рејкјавику, и прихватања чињенице да би даља трка у наоружању исцрпила совјетске привредне ресурсе, био је принуђен да спроведе програм 50- постотног смањења стратешких снага. То је била жртва која је водила губитку толико дугог рата зарад мира и стабилности земље, која је то толико жељно очекивала, као и због успостављања свјетског мира.

Међутим, унутрашњи кругови на то нијесу гледали на тај начин. „Ново мишљење“ наишло је на горку осуду посебно нижих партијских руководства, која су предводнике реформе оптуживали за издајништво које води земљу у пропаст. Дестаљинизација је схваћена као одрицање од руских традиционалних вриједности и утапање велике Русије у масовну културу Запада. Самим тим стаљинисти су се постепено одrekli лењинистичке и интернационалистичке доктрине и окренули се руском национализму.¹⁹ Цијела хладноратовска политика комунистичке бирократије може се свести на реченицу једне руске учитељице која

¹⁷ Кисинџер, *ибид*, стр. 739.

¹⁸ Кисинџер, *ибид*, стр. 741.

¹⁹ Волтер Лакер- *Историја Европе 1945-1992*, СЛЮ Београд, поглавље: Совјетски савез под Брежњевом и Горбачевом: пад и реформа, стр. 633.

је одбијала да прихвати програм *гласности*: „*Не могу да жртвујем принципе.*“

Принципи су се вратили као бумеранг. Културна асимилација неруских република довела је до стварања неруских етничких групација и до распада Совјетског Савеза 1991. Идеологија је прогутала саму себе и довела земљу у пат позицију - њено одбацивање значило је признавање пораза. Иако није понудио адекватно рјешење, Горбачов је био први који је јавно признао грешке које је Савез носио са собом, а за то је било потребно доста храбрости, јер је партија била немилосрдна. Уништио је Комунистичку партију иако му то није био циљ - он је вјеровало у њену исправност, али исправност коју би дао њен реформисани облик. Није заслужио да Јељцин прогласи независност Русије, а тиме и неруских република које би се свакако отцијепиле, јер су насилно асимилване. Није заслужио да га сматрају за човјека који је признао побједу САД-у, јер је допринио свјетском миру.

IV

Хладни рат подсећа на борбу добра и зла - с тим што је свака страна у њему сматрала да је она добро, а супротна страна зло. Амерички демократски идеали су ти који су побиједили на дуже стазе, али приклонићу се оној теорији која каже да Америка није побиједила у Хладном рату већ га је Совјетски Савез напросто изгубио. Комунистичка идеологија се урушила, а човјек који се нашао да јој зада посљедњи ударац, који би је свакако сустигао, био је Михаил Горбачов. Његова политика је изнијела на видјело поремећаје совјетског система. Он је био предуслов новог почетка. Реформа и напредак носили су парадокс сам у себи - рушење комунистичког система и тиме губитак у Хладном рату, али, с друге стране, и обезбјеђење мира и нових шанси. Његова велика грешка била је што можда није изабрао прави начин. И он сам је рекао:

„Није било тешко процијенити шта је криво, али је тешко процијенити који је прави пут.“

Попуштање у односима сукобљених страна и уступци које су оне биле вољне да учине довеле су до правог рјешења. Сарадња Реган- Горбачов одиграла се у право вријеме и на правом мјесту. Реганова милитантна идеологија и, слободно се може рећи, генијални маневри били су потребни у периоду совјетског пада. Његова политика јачања наоружања у случају да Совјети не попусте наишла је на не тако добар пријем јавности, што објашњава одјек и у култури - група U2 написала је пјесму управо за њега у којој га описује као неког ко гомила финансијске

рачуне правећи оружје док су лица људи обавијена страхом. Ипак, његова политика је потврдила мјесто САД као најмоћније силе у свијету.

Роналд Реган подстакао је самопоуздање Америке и повео ју је у нову еру спољних односа. Михаил Горбачов је убрзао распад СССР-а потезима којима је тежио стабилности земље. И на спољном и на унутрашњем плану Горбачов је жртвовао доста тога да би дошао до неких виших циљева. У шаху то се зове жртва фигуре, а та жртва води побједи. У Хладном рату, и после њега, свако је тумачио побједу и пораз на свој начин.